

Dan Botez

Audierea martorilor în procesul penal

Procedee tactice • Practică judiciară
Formulare pentru audiere

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Biblioteca Profesioniștilor

DAN BOTEZ

AUDIEREA MARTORILOR ÎN PROCESUL PENAL

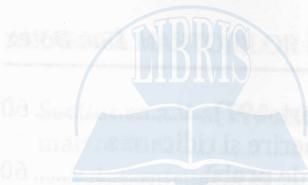
Procedee tactice. Practică judiciară. Formulare pentru audiere

*Ediția a II-a
revăzută și adăugită*

Universul Juridic

Bucureşti

- 2016 -

Cuprins

Cuvânt-înainte la ediția a II-a	5
Abrevieri	9
Considerații introductive	13

CAPITOLUL I. IMPORTANȚA DEPOZIȚIEI ȘI A CELOR LALTE PROBE/MIJLOACE DE PROBĂ PENTRU AFLAREA ADEVĂRULUI ÎN PROCESUL PENAL 17

Secțiunea I. Aspecte generale privind probele și mijloacele de probă	17
I.1. Aprecieri privind depozitia – din perspectiva principiului aflării adevărului	17
I.2. Administrarea și aprecierea probelor. Mijloacele de probă.....	19
I.3. Evoluția sistemului probator referitor la depozitie și martor (scurt istoric)	23
I.4. Dispoziții generale privind probele. Clasificarea probelor.....	25
I.5. Probatoriul în procesul penal	26
I.5.1. Obiectul probațiunii.....	27
I.5.2. Sarcina probei.....	33
I.5.3. Prezumția de nevinovăție	34
I.5.4. Administrarea probelor	35
I.6. Mijloace de probă și procedee probatorii.....	36
I.6.1. Declarațiile suspectului sau ale inculpatului	37
I.6.2. Declarațiile persoanei vătămate, ale părții civile și ale părții responsabile civilmente	41
I.6.3. Declarațiile martorilor.....	43
I.6.4. Procedee speciale de ascultare a părților și a martorilor	44
I.6.5. Identificarea persoanelor și a obiectelor.....	45
I.6.6. Metode speciale de supraveghere sau cercetare	45
I.6.7. Conservarea datelor informaticice	57
I.6.8. Înscrisurile ca mijloace de probă	58

I.6.9. Mijloacele materiale de probă (art. 197).....	60
I.6.10. Procedee probatorii de descoperire și ridicare a înscrisurilor și mijloacelor materiale de probă	60
I.6.11. Expertiza și constatarea	70
I.6.12. Fotografiera și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau altor persoane	81
Secțiunea a II-a. Alte instituții legate de administrarea probelor în procesul penal	82
II.1. Comisia rogatorie.....	82
II.1.1. Noțiune și importanță	82
II.1.2. Condițiile în care poate fi dispusă o comisie rogatorie și actele ce pot face obiectul acesteia.....	83
II.1.3. Procedura de efectuare a comisiei rogatorii	83
II.2. Delegarea	84
Sectiunea a III-a. Aspecte de drept comparat privind strângerea și administrarea probelor și mijloacelor de probă la nivelul unor state membre ale Uniunii Europene și SUA	85
III.1. În legislația elenă.....	85
III.1.1. Sarcina probei	85
III.1.2. Strângerea de probe	86
III.1.3. Evaluarea probelor	88
III.2. În legislația Franței	88
III.2.1. Sarcina probei	88
III.2.2. Strângerea de probe	88
III.2.3. Evaluarea probelor	90
III.3. În legislația Statelor Unite ale Americii	90
III.3.1. Sarcina probei	90
III.3.2. Strângerea și evaluarea probelor	92
CAPITOLUL II. PROBA TESTIMONIALĂ DIN PERSPECTIVĂ PROCESUAL PENALĂ	93
Secțiunea I. Noțiunea și importanța declaratiilor martorilor în procesul penal	93
Secțiunea a II-a. Obligațiile și drepturile martorilor	95
Secțiunea a III-a. Excepții de la obligația de ascultare ca martor	97
III.1. Persoanele care nu pot fi ascultate ca martor	97
III.2. Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor.....	99
Secțiunea a IV-a. Procedura de obținere a declaratiilor martorilor	99

Secțiunea a V-a. Procedee speciale de obținere a declarațiilor martorilor	102
V.1. Confruntarea	102
V.1.1. Procedura confruntării	103
V.1.2. Tatica efectuării confruntării	103
V.1.3. Reguli tactice de efectuare a confruntării propriu-zise	106
V.2. Folosirea interpreților	108
Secțiunea a VI-a. Aprecierea declarațiilor martorilor	109
Secțiunea a VII-a. Sanctiuni procesuale	112
CAPITOLUL III. PSIHOLOGIA DEPOZIȚIEI	114
Secțiunea I. Recepția (percepția) faptelor și împrejurărilor de fapt de către martori	118
I.1. Recepția senzorială	118
I.2. Recepția auditivă	123
I.3. Recepția vizuală	126
I.4. Recepția mișcării	128
I.5. Factori obiectivi și subiectivi ce pot influența percepția	132
Secțiunea a II-a. Prelucrarea (decodarea) informațiilor	139
II.1. Aprecierea spațiului și a dimensiunilor	140
II.2. Aprecierea timpului	140
II.3. Evaluarea cantităților	143
II.4. Aprecierea vitezei	147
Secțiunea a III-a. Stocarea memorială și reactivarea memoriei	147
III.1. Rapiditatea și durata stocării memoriale	148
III.2. Tipul de memorie a martorului	148
III.3. Aprecierea uitării	149
III.4. Reactivarea memoriei	150
III.4.1. Reproducerea	150
III.4.2. Recunoașterea	150
Secțiunea a IV-a. Psihologia diferențială a depozitiei	151
IV.1. Depozitia în raport cu vîrstă	151
IV.2. Depozitia în raport cu sexul	153
IV.3. Depozitia în raport cu tipul psihologic	154
IV.4. Depozitia în raport cu categoria socială și gradul de cultură	156
IV.5. Depozitia în raport cu stresul, anxietatea și starea de oboseală	156

Secțiunea a V-a. Relația martor-magistrat din perspectiva psihologiei judiciare	159
Secțiunea a VI-a. Coordonatele psihologice și tactice ale interogatoriului judiciar. Calitățile psiointelectuale și moral-affective ale anchetatorului	163
VI.1. Modele de conduită și tipuri de anchetatori.....	167
CAPITOLUL IV. PREGĂTIREA ASCULTĂRII MARTORILOR.....	169
Secțiunea I. Studierea cauzei care se cercetează și stabilirea martorilor care pot fi audiați	170
I.1. Identificarea persoanelor care pot fi audiate ca martori.....	172
I.2. Cazul existenței unui număr mare de persoane	174
I.3. Clarificarea naturii relațiilor dintre martori și persoanele implicate în săvârșirea infracțiunii	174
Secțiunea a II-a. Cunoașterea persoanelor care urmează a fi ascultate	174
Secțiunea a III-a. Cunoașterea personalității martorilor.....	176
Secțiunea a IV-a. Elemente tactice aplicate în pregătirea ascultării martorilor	178
IV.1. Întocmirea planului de ascultare.....	180
IV.2. Asigurarea prezenței martorilor la data și ora fixate pentru ascultare	181
IV.3. Asigurarea condițiilor în care se va desfășura ascultarea	182
IV.4. Jurământul martorului – comentariu psihologic.....	183
CAPITOLUL V. AUDIEREA MARTORILOR ÎN FAZĂ IDENTIFICĂRII ȘI RELATĂRII LIBERE	186
Secțiunea I. Etapele ascultării.....	186
I.1. Verificarea identității și ascultarea cu privire la datele personale	187
I.2. Relatarea liberă sau spontană ori ascultarea povestirii martorilor	188
Secțiunea a II-a. Reguli și procedee tactice criminalistice aplicate în ascultarea propriu-zisă a martorilor	190
II.1. Conduita tactică în etapa de identificare a martorului.....	190
II.2. Conduita tactică în etapa relatării libere a martorului.....	192
II.3. Conduita tactică urmată în ascultarea răspunsurilor la întrebări	193

II.3.1. Stabilirea, constituirea și diminuarea raportului interpersonal dintre anchetator și cel anchetat	194
Secțiunea a III-a. Conduita anchetatorului – strategii și atitudini din perspectiva tacticii criminalistice.....	195
CAPITOLUL VI. TACTICA ASCULTĂRII MARTORILOR ÎN FAZĂ ADRESĂRII DE ÎNTREBĂRI.....	201
Secțiunea I. Reguli tactice de ascultare a martorilor în etapa adresării de întrebări	202
I.1. Planul de ascultare.....	202
I.2. Reguli tactice aplicate în etapa formulării de întrebări.....	204
I.3. Adresarea de întrebări și ascultarea răspunsurilor sau ascultarea dirijată	210
I.3.1. Ascultarea activă	214
I.3.2. Ascultarea activă nonverbală	215
Secțiunea a II-a. Dispoziții speciale privind martorii.....	219
II.1. Protecția martorilor amenințați	219
II.2. Protecția martorilor vulnerabili.....	219
II.3. Audierea martorilor sub 14 ani	220
CAPITOLUL VII. VALORIZAREA DECLARAȚIILOR MARTORILOR	221
Secțiunea I. Aprecierea depoziției în raport cu memorarea informațiilor	222
I.1. Importanța cunoașterii legităților ce guvernează procesele memoriale pentru justă apreciere a depoziției	222
I.2. Influența tipurilor de memorare asupra întinderii și fidelității depoziției	224
I.3. Legitățile ce guvernează uitarea (curba uitării). Influența factorului timp asupra depoziției	227
Secțiunea a II-a. Aprecierea depoziției în raport cu reproducerea și recunoașterea.....	229
II.1. Reproducerea	229
II.2. Valoarea depoziției în raport cu forma în care este obținută reproducerea.....	230
II.2.1. Depoziții obținute sub forma relatărilii libere	230
II.2.2. Depoziții obținute sub forma interogatoriului	230
II.2.3. Depoziții consemnate în scris de către martor	231
II.3. Recunoașterea	231

Secțiunea a III-a. Aprecierea depoziției în raport cu imprejurările referitoare la persoana martorului.....	233
III.1. Verificarea credibilității sub raportul condițiilor fiziopsihice ale martorului.....	234
III.2. Verificarea credibilității martorului sub raportul tipului psihologic căruia îi aparține	235
III.3. Raporturile martorului cu pricina și cu participanții la proces	237
Secțiunea a IV-a. Aprecierea depoziției privită ca operație logico-juridică.....	238
IV.1. Aprecierea depoziției în raport cu sursa din care provine.....	238
IV.2. Aprecierea depoziției inițiale, a depozițiilor succesive, a celor simultane concordante și a celor contradictorii	240
IV.3. Aprecierea depoziției în raport cu numărul de persoane.....	244
IV.4. Succesiunea operațiilor legate de aprecierea depoziției	246
IV.5. Verificarea și aprecierea depoziției în raport cu celelalte probe ale cauzei.....	248

CAPITOLUL VIII. PARTICULARITĂȚI ÎN ASCULTAREA MARTORILOR PROTEJAȚI.....

.....	252
Secțiunea I. Protecția martorilor conform Legii nr. 682/2002 privind protecția martorilor	252
I.1. Martorii beneficiari.....	253
I.2. Protecția datelor de identificare ale martorului.....	255
I.3. Cadrul instituțional național.....	261
I.4. Protecția martorilor și a colaboratorilor potrivit Legii nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției române.....	263
Secțiunea a II-a. Cadrul legislativ internațional privind protecția martorilor	264
II.1. Uniunea Europeană și protecția martorilor	264
II.2. Consiliul Europei și protecția martorilor	267
Secțiunea a III-a. Colaborarea internațională în materia protecției martorilor	272
III.1. Protecția martorilor în lumina legislațiilor unor state comunitare și extracomunitare	274
III.1.1. Sistemul de protecție din SUA și Canada	274

III.1.2. Sistemul de protecție din Germania	279
III.1.3. Sistemul de protecție din Franța și Italia	282

CAPITOLUL IX. REGLEMENTAREA PROBEI TESTIMONIALE ÎN NOUL ȘI VECHIUL COD DE PROCEDURĂ PENALĂ – PREZENTARE COMPARATIVĂ

.....	288
Secțiunea I. Considerații generale	288
Secțiunea a II-a. Declarațiile martorilor.....	291
II.1. Persoanele audiate ca martor.....	291
II.2. Persoanele care pot fi ascultate ca martor	293
II.3. Obiectul și limitele declarației martorului.....	293
II.4. Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor	294
II.5. Procedura de ascultare a martorului. Aspecte generale.....	295
II.5.1. Întrebările privind persoana martorului.....	295
II.5.2. Drepturile și obligațiile martorilor.....	296
II.5.3. Jurământul și declarația solemnă a martorului	296
II.5.4. Audierea propriu-zisă a martorului.....	297
II.5.5. Consemnarea declarațiilor	298
II.5.6. Cazurile speciale de audiere a martorului.....	299
Secțiunea a III-a. Protecția martorilor	300
III.1. Protecția martorilor amenințați	300
III.1.1. Martorul amenințat.....	300
III.1.2. Măsurile de protecție dispuse în cursul urmăririi penale	301
III.1.3. Măsurile de protecție dispuse în cursul judecății.....	301
III.1.4. Audierea martorului protejat.....	303
III.2. Protecția martorilor vulnerabili	304

CAPITOLUL X. INFRACTIUNI SĂVÂRŞITE DE MARTOR SAU ASUPRA MARTORULUI.....

.....	305
X.1. Mărturia mincinoasă – Art. 273 C. pen.	305
X.2. Influențarea declarațiilor – Art. 272 C. pen.	308
X.3. Răzbunarea pentru ajutorul dat justiției – Art. 274 C. pen.	310
X.4. Tortura – Art. 282 alin. (1) lit. a) C. pen.	312

Anexa 1. Practică judiciară penală referitoare la martor	315
Anexa 2. Modele declarații martor	323

BIBLIOGRAFIE	326
---------------------------	------------

CAPITOLUL I

IMPORTANTĂ DEPOZIȚIEI ȘI A CELORLALTE PROBE/MIJLOACE DE PROBĂ PENTRU AFLAREA ADEVĂRULUI ÎN PROCESUL PENAL

Secțiunea I

Aspecte generale privind probele și mijloacele de probă

I.1. APRECIERI PRIVIND DEPOZIȚIA – DIN PERSPECTIVA PRINCIPIULUI AFLĂRII ADEVĂRULUI

Adevărul ... este o parte din noi pe care, într-o anumită situație, o considerăm adevărată.

Din filozofie, trecând în justiție, adevărul reprezintă una din bazele acestei instituții, de aceea, când spunem justiție, spunem *adevăr*, dreptate. Conturarea caracterului procesual în care este ascultat un martor se impune pentru sesizarea acelor elemente tactice care sunt indicate de legiuitor, explicit sau implicit¹.

În cadrul probațiunii judiciare, organele de urmărire penală și judecătorul au de stabilit fapte concrete, săvârșite anterior, urmând să procedeze la o cunoaștere inversă, de la cunoscut la necunoscut. Pe baza informațiilor primare, aceste organe refac, cu ajutorul probelor, traseul infracțional, în aşa fel încât el să exprime convingerea că reprezintă adevărul. De regulă, infracțiunile se săvârșesc fără a lăsa vreo urmă despre împrejurările în care s-au comis și despre persoana făptuitorului. În cele mai multe situații, singurele date pe care organele judiciare le pot afla se datorează unor persoane care întâmplător au asistat la desfășurarea activității infracționale, dobândind prin propriile simțuri cunoștințe despre fapte sau împrejurări de natură să servească la aflarea adevărului.

¹ Em. Stancu, *op. cit.*, p. 392.

Așadar, nu există cauză penală în care, la aflarea adevărului, să nu-și aducă o contribuție esențială *declarațiile martorilor*, fapt ce a determinat pe unii autori să atribuie **probei testimoniale** în procesul penal caracterul de probă firească, inevitabilă, de instrument necesar în cunoașterea împrejurărilor săvârșirii infracțiunilor¹. Din dorința de a sublinia importanța acestui mijloc de probă în procesul penal, unii autori au denumit martorii ca fiind „ochii și urechile justiției”².

Codul de procedură penală prevede, în art. 5, principiul aflării adevărului: (1) „*Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului*”. A afla adevărul în cauza penală înseamnă a realiza o concordanță deplină între situația de fapt, așa cum s-a petrecut aceasta în materialitatea ei, și concluziile la care a ajuns organul judiciar cu privire la împrejurările respective³.

În întreaga evoluție a procesului judiciar, declarațiile martorilor au constituit mijlocul de probă cel mai important pentru stabilirea adevărului, rare fiind cazurile în care o faptă este comisă fără ca cineva să aibă cunoștință despre vreun amănunt, cât de nesemnificativ ar putea părea. În doctrină se arată că martorii sunt *ochii și urechile justiției*.

Prin „declarațiile martorilor” se înțeleg „relatăriile făcute în fața organelor judiciare de către persoanele care au cunoștințe de natură să servească la aflarea adevărului într-un proces penal”. Folosirea frecventă a acestui mijloc de probă se explică prin posibilitatea cuprinderii în întregime a faptelor și împrejurărilor de fapte ce pot forma obiectul probației, împrejurări care au precedat și au urmat săvârșirii faptei, cele care identifică și caracterizează pe făptuitor etc., declarațiile martorilor îndeplinind această funcție fie singure, fie coexistând cu alte mijloace de probă.

¹ A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 10; A. Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 166.

² J. Bentham, *Traité des preuves judiciaires*, Ed. Bassage frères, Paris, 1823, vol. I, p. 93; I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Global Lex, București, 2007, p. 399.

³ T. Butoi, I.T. Butoi, *Tratat universitar de psihologie judiciară*, Ed. Phobos, București, 2003.

I.2. ADMINISTRAREA ȘI APRECIEREA PROBELOR. MIJLOACELE DE PROBĂ

Procesul penal constituie un proces de cunoaștere, în care organul judiciar trebuie să ajungă la aflarea adevărului. Elementele care duc la realizarea cunoașterii, în activitatea de stabilire a adevărului, sunt dovezile. Potrivit art. 98 C. pr. pen. constituie obiect al probei:

- „a) existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat;
- b) faptele privitoare la răspunderea civilă, atunci când există parte civilă;
- c) faptele și împrejurările de fapt de care depinde aplicarea legii;
- d) orice împrejurare necesară pentru justă soluționare a cauzei.”.

În limbajul juridic expresia de probă are un înțeles deosebit de cuprinzător, accepțiunea rezultând adesea numai din contextul exprimării. Într-un sens larg, folosit mai ales de nespecialiști (sau de organele judiciare în contactul cu persoanele neavizate cu terminologia juridică științifică, în scopul de a se face mai ușor înțelese), termenul cuprinde atât proba – în adevărul său sens –, cât și mijloacele de probă, procedeele probatorii, dar și unele concepte care au numai legătură cu probele¹.

În reglementarea legală conceptul nu poate fi atât de elastic ori lăsat la aprecierea celui care aplică norma juridică, în consecință s-a ivit necesitatea ca noțiunea să fie definită chiar de lege. De aceea în Codul de procedură penală a fost explicit arătat sensul științific și legal al categoriei de probă.

Elementele de fapt (realități, întâmplări, împrejurări) care servesc la aflarea adevărului și la rezolvarea justă a cauzei penale – datorită relevanței lor informative – constituie *probele*. Deși există în afara procesului penal (sunt entități extraprocesuale), ele privesc fapta și făptuitorul la care se referă procesul (obiectul), iar prin administrarea lor în desfășurarea procesului penal capătă caracter procesual. Probele au o importanță deosebită în soluționarea cauzelor penale, putându-se reține o dublă funcționalitate a lor. Din punct de vedere *gnoseologic*, proba este un **instrument de cunoaștere** prin care organul judiciar urmărește aflarea adevărului. Din punct de vedere *etimologic* proba este un **instrument de dovedire**, manifestat în condițiile contradictorialității procesului, când părțile folosesc sau propun administrarea probelor în scopul dovedirii susținerilor și argumentărilor făcute. În acest caz proba are rolul de

¹ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 331.

suport material, faptic al cererilor și concluziilor părților sau combaterii susținerilor adverse.

Mijloacele prin care pot fi constatate probele constituie *mijloace de probă*, fiind, de asemenea, realități extrapenale, care au însă caracter juridic procesual.

Probele și mijloacele de probă au ca finalitate soluționarea justă a cauzelor penale și realizarea scopului procesului penal¹.

Codul de procedură penală definește, în art. 97 alin. (1) noțiunea de probă: „*Constituie probă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justă soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal*”.

Activitatea procesuală prin care organele judiciare – la cererea părților și a subiecților procesuali principali ori din oficiu – strâng elementele de fapt necesare pentru justă soluționare a cauzei, pentru aflarea adevărului în procesul penal reprezentă administrarea probelor.

În vechiul cod administrarea probelor revine în sarcina organului de urmărire penală și instanței de judecată [art. 62 și 65 alin. (1) C. pr. pen.] și constă în activitatea de a lua cunoștință și de a da eficacitate juridică faptelor și elementelor de fapt necesare aflării adevărului într-o cauză penală².

În noul cod sarcina probației a fost stabilită în funcție de latura în care se administrează probele, penală, respectiv civilă.

Conform art. 99 alin. (1), sarcina probei aparține în principal procurorului, în *acțiunea penală*, atât în faza de urmărire penală (în care și organele de cercetare penală se pot implica), cât și în faza de judecată, în care însă și instanța are rol activ. În *acțiunea civilă*, sarcina probei aparține părții civile, respectiv procurorului, în cazul în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată, în care și instanța o poate exercita.

Articolul 99 alin. (2) precizează că, dacă probele de vinovăție lipsesc, suspectul sau inculpatul nu este obligat să își dovedească nevinovăția, având totodată dreptul de a nu contribui la propria acuzare.

¹ V. Dongoroz și col., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975, p. 168.

² M. Apetrei, *Drept procesual penal*, Ed. Oscar Print, București, 1998, vol. I, p. 249.

Deosebită de sarcina probațiunii, propunerea de probe constă în posibilitatea pe care o au persoana vătămată, suspectul, părțile din proces și procurorul de a propune probe organelor judiciare, în vederea soluționării cauzei. Cererea de administrare a probelor – formulată în cursul urmăririi penale sau în cursul judecății – se admite ori se respinge, motivat, de către organele de urmărire penală, respectiv de instanță [art. 100 alin. (3)].

În noul Cod, prin art. 101, a fost reglementat în mod expres *principiul loialității administrării probelor*, sub forma următoarelor trei interdicții:

- a) nu se poate folosi violența, amenințarea ori alte mijloace de constrângere, dar nici promisiuni sau îndemnuri în scopul de a se obține probe;
- b) nu se pot folosi metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei (spre exemplu, audierea unei persoane aflate în stare de hipnoză);
- c) organelor judiciare penale ori altor persoane care acționează pentru acestea (investigatori sub acoperire, investigatori cu identitate reală, colaboratori) le este interzis să provoace o persoană să săvârșească ori să continue săvârșirea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe¹.

Probele nu au o valoare dinainte stabilită, iar aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală și de instanța de judecată în urma examinării tuturor probelor administrate în scopul aflării adevărului [art. 103 alin. (1) C. pr. pen.]. Luând în considerare toate probele evaluate, instanța hotărăște motivat asupra existenței infracțiunii și a vinovăției inculpatului. [art. 103 alin. (2)]. Hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei nu se poate întemeia numai pe declarațiile investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați [art. 103 alin. (3)].

Pentru administrarea probelor organele judiciare trebuie să aibă anumite mijloace prevăzute de lege, numite *mijloace de probă*, care, conform art. 97 alin. (2) C. pr. pen., sunt:

- a) declarațiile suspectului sau ale inculpatului;
- b) declarațiile persoanei vătămate;

¹ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, pp. 435-438.

- c) declarațiile părții civile sau ale părții responsabile civilmente;
- d) declarațiile martorilor;
- e) înscrișuri, rapoarte de expertiză sau constatare, procese-verbale, fotografii, mijloace materiale de probă;
- f) orice alt mijloc de probă care nu este interzis prin lege.

Mijloacele de probă împreună cu probele prezintă o importanță deosebită, întrucât sunt strâns legate de realizarea regulii de bază a aflării adevărului, dar și pentru faptul că în cea mai mare parte a procesului penal se pun problemele legate de probe și mijloacele de probă.

În cadrul procesului penal, suspectul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, în vederea apărării intereselor legale, au dreptul să propună probe și să ceară administrarea lor. Propunerile se fac de către organele de urmărire penală sau de către instanța de judecată care, în urma admiterii motivate a cererii, procedează la administrarea probelor solicitate¹. Propunerea administrării unor probe nu trebuie confundată cu sarcina administrării, pentru că dacă uneori propunerea pentru probe poate fi făcută și de către una dintre părți, sarcina administrării revine numai organelor judiciare.

În procesul penal se aplică ca regulă de bază *rezumția de nevinovătie*, așa cum stipulează art. 23 alin. (11) din Constituția României și C. pr. pen. în art. 99 alin. (2): „*suspectul sau inculpatul beneficiază de rezumția de nevinovătie, nefiind obligat să își dovedească nevinovăția, și are dreptul de a nu contribui la propria acuzare.*”, iar în cazul în care există probe de vinovăție, acesteia au dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie. Rezumția de nevinovăție este legată și de principiul potrivit căruia orice îndoială se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului (*in dubio pro reo*), dar aceasta se referă numai la stabilirea situațiilor de fapt, și nu la interpretarea normelor juridice procesuale și nici la punerea în executare a hotărârilor judecătorești cu înțeles echivoc. După administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului [art. 4 alin. (2)].

¹ V. Dongoroz și col., *op. cit.*, p. 177.

I.3. EVOLUȚIA SISTEMULUI PROBATOR REFERITOR LA DEPOZIȚIE ȘI MARTOR (SCURT ISTORIC)

Sistemul probelor a suferit de-a lungul timpului transformări, care au determinat și evoluția dreptului procesual penal, parcurgând mai multe faze¹:

- *faza primitivă (etnică)*, în care nu exista o reglementare a probelor, iar aprecierea celor care judecau asupra probelor era suverană și absolută, fără a mai fi nevoie de a menționa care au fost elementele ce au servit la formarea convingerii asupra vinovăției sau nevinovăției celui judecat;
- *faza religioasă (teoretică)*, în care prin intervenția divinității se ajungea la stabilirea vinovăției sau nevinovăției, iar sistemul probator se obținea pe calea duelului judiciar, ordalilor, anumite forme de jurământ, astfel încât judecata lui Dumnezeu arăta de partea cui este dreptatea².
- *faza legală (autocratică)*, în care pentru fiecare faptă penală se cereau anumite probe; mărturisirea se putea obține prin tortură, dar martorii devin din ce în ce mai importanți. Procedura judecății se exercita de un dregător, vornic sau ban, care putea pronunța amenzi, pedepse corporale sau chiar condamnarea la moarte. Judecarea cauzelor se putea face și de către jurători (oameni de aceeași categorie socială cu cei împrișinați), procedura numindu-se „a lăua legea”, dar și pe baza nomocanoanelor bizantine (legi scrise) – culegeri de drept canonic cu elemente de drept civil și penal.
- *faza modernă*, în care probele sunt guvernate de libertatea de a folosi orice probă sau mijloc de probă care să conducă la aflarea adevărului prin mijloacele științifice pe care știința modernă le oferă în acest domeniu.

¹ P. Buneci, I. Butoi, *op. cit.*, p. 15.

² Prin *duelul* judiciar se încerca ca divinitatea să intervină de partea celui care avea dreptate. *Ordalile* sunt încercări la care era supus martorul sau una dintre părți pentru a afla dacă divinitatea intervine miraculos și dovedește nevinovăția cuiva, fără a ține seama de legile naturii (proba fierului roșu, apa fierbinte sau rece, împărtășania, mersul peste bare de fier înroșite).